

دانشنامه

زندان سیاسی

دوره پهلوی

گردآورنده: دفتر ادبیات انقلاب اسلامی

معرفی:

در تاریخ پر فراز و نشیب ایران، ظهور و سقوط سلسله‌ها و حفظ قدرت و ادامه حکومت مطابق عرف سده‌های پیشین، در گرو استفاده از زور و شمشیر بوده است. انقلاب مشروطیت نقطه عطفی در تاریخ و شیوه حکمرانی در ایران بود. بر اساس قانون اساسی، قرار بود اراده و میل شخصی شاه و وزیر و حاکم و والی، دیگر تعیین کننده سرنوشت مردم نباشد و با جان و مال و ناموس و حیثیت مردم فقط بر اساس قانون عمل شود، اما چنین نشد؛ کودتای ۱۲۹۹ سرآغاز روندی شد که در مدت چهار سال به تاسیس سلسله پادشاهی تازه‌ای به نام پهلوی و پادشاهی رضاخان میرپنج، انجامید. در دوره حکومت رضاشاه پهلوی، دوستاق‌های قاجاری و زندان‌های خصوصی والیان ایالات و ولایات به زندان‌های حکومتی تبدیل شد؛ اما این زندان‌ها نیز بر مدار قانون و عرف نچرخید و تنها تغییر اسم داد، نه تغییر رسم. پس از اخراج رضاشاه از کشور، دوره دوم حکومت پهلوی با پادشاهی محمدرضاشاه آغاز شد. این دوران را می‌توان به چند دوره تقسیم کرد: از ابتدای پادشاهی تا کودتای ۲۸ مرداد، از کودتای

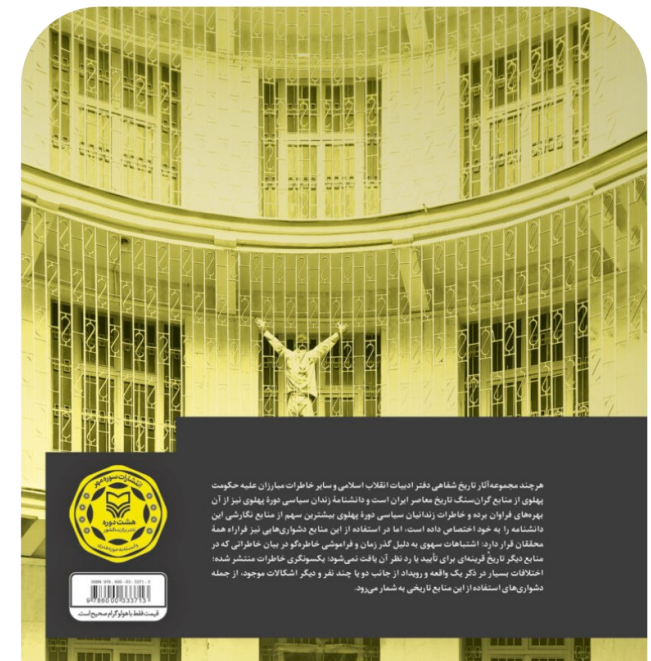

۲۸ مرداد تا قیام ۱۵ خرداد؛ و از قیام ۱۵ خرداد تا پیروزی انقلاب اسلامی. در دوره اول با برقراری آزادی نسبی و فعالیت آزاد احزاب و شخصیت‌های سیاسی، دیگر از اختناق و دیکتاتوری و بگیر و ببند خبری نبود. در دوره دوم دوباره زندان و شکنجه از کلمات آشنا برای معرفی حکومت پهلوی شد. ابتدا فرمانداری نظامی و سپس از سال ۱۳۳۶ سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) مسئول زندان و شکنجه هزاران تن از منتقدان و مخالفان دولت شدند. کشتار ۱۵ خرداد و پس از آن تبعید امام خمینی سرآغاز روندی شد که ۱۵ سال بعد به سرنگونی کامل حکومت شاهنشاهی انجامید.

ساختار :

این دانشنامه با هدف آگاه‌سازی اذهان با فضای دوره پهلوی، آشنایی خوانندگان با واژگان، اصطلاحات و تعاریف متداول و مرسوم بین زندانیان سیاسی، واگویی برخی وقایع و رویدادهای تاریخی مرتبط با زندان سیاسی و در نهایت بیان زندگی‌نامه مجریان، دست‌اندرکاران و عوامل این پدیده سیاسی تدوین شده است.

مدخل‌های کتاب حاضر (حدود ۶۰۰ مدخل)، از منابع موجود استخراج شده و به ترتیب الفبایی آمده است.

۱. فهرست مدخل‌ها به ترتیب حروف الفبا

جلد اول شامل مدخل‌های الف تا ژ

جلد دوم شامل مدخل‌های س تا ی

مدخل‌هایی که در دوره‌های مختلف با عنوان‌های متفاوت شناخته شده‌اند با عنوان‌های امروزی خود به کار رفته‌اند و سایر واژه‌های مرتبط و هم‌معنی، بدان ارجاع داده شده‌اند.

۲. دیباچه: شامل مقدمه، طبقه‌بندی مدخل‌ها و اسامی همه کسانی که در تهیه و تدوین این مجموعه یاری‌رسان بوده‌اند.

مداخل در ۲۰ گروه از جمله اصطلاحات حقوقی، اصطلاحات زندان، اتهامات و جرائم و احکام، مراسم، قوانین داخل زندان، اقدامات زندانیان، شکنجه، اعتقادات، حبسیه، سرگرمی‌های زندان، مناصب و سمت‌ها، وقایع و رویدادها، اماکن عمومی، شکنجه‌گاه‌ها، اشخاص (شامل ۴ گروه شکنجه‌گران، رئیس‌ان ساواک، زندانبانان و متفرقه)، سازمان‌ها، احزاب و گروه‌ها، ادارات، ابزار شکنجه، وسایل زندان تقسیم‌بندی شده است.

واژگان و عبارات که به عنوان مدخل انتخاب شده‌اند، حداقل در دو منبع مورد مطالعه (مکتوب و شفاهی) یا یک منبع موثق و معتبر به کار رفته‌اند. مدخل‌ها دوره زمانی ۱۲۹۹/۱۲/۳ تا ۱۳۵۷/۱۱/۲۲ را در بر می‌گیرد.

تمامی مدخل‌ها، مرتبط با عناصر وابسته به داخل زندان و با تکیه بر زندان سیاسی است. در پایان کتاب فهرست موضوعی مداخل نیز درج گردیده است.